

vol. 54, núm. 1 (GENER 2023) ISSN: 0079-8215 EISSN 2339-9171

PYRENAE

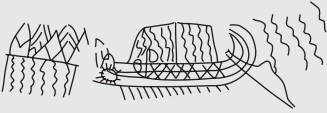
54.1/2023

REVISTA DE PREHISTÒRIA I ANTIGUITAT
DE LA MEDITERRÀNIA OCCIDENTAL
JOURNAL OF WESTERN MEDITERRANEAN
PREHISTORY AND ANTIQUITY

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

SECCIÓ DE PREHISTÒRIA
I ARQUEOLOGIA
UNIVERSITAT DE BARCELONA
BARCELONA, 2023

PYRENAE

REVISTA DE PREHISTÒRIA I ANTIGUITAT DE LA MEDITERRÀNIA OCCIDENTAL
JOURNAL OF WESTERN MEDITERRANEAN PREHISTORY AND ANTIQUITY

SECCIÓ DE PREHISTÒRIA
I ARQUEOLOGIA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

PYRENAE s'intercanvia amb
tota classe de publicacions
de Prehistòria, Arqueologia
i ciències relacionades, amb la
finalitat d'incrementar els fons
de la Biblioteca d'Arqueologia.

www.pyrenae.com

COMITÈ EDITORIAL / EDITORIAL BOARD
pyrenae@ub.edu

INTERCANVIS I SUBSCRIPCIONS /
EXCHANGES AND SUBSCRIPTIONS
Pilar García-Argüelles
pyrenae.intercanvis@ub.edu

INFORMACIÓ I VENDES /
INFORMATION AND SALES
pyrenae.intercanvis@ub.edu

ADREÇA POSTAL / ADDRESS
C/ Montalegre, 6
E-08001 Barcelona

© Edició, Universitat de Barcelona, 2023
© Textos, els autors, 2023

SJR SCIMAGO Classics Q1, Archaeology Q2
SCOPUS
ERIH PLUS
ANEP B
CARHUS Plus+ A
CIRC A (CC Hum), B (CC SS)
MIAR

RCUB Revistes científiques
de la Universitat de Barcelona

PRODUCCIÓ EDITORIAL
Albert Rubio

PRODUCCIÓ EDITORIAL ONLINE I ESPAI WEB
Josep Socorregut, Sistemes
de Gestió de Patrimoni, SCCL

DISSENY I MAQUETA
Natàlia Arranz

IMPRIMEIX
Gramagraf

Dipòsit legal: B-5732-1966

vol. 54, núm. 1 (gener 2023) ISSN: 0079-8215 EISSN: 2339-9171 DOI: 10.1344/Pyrenae

EDITOR / MANAGING EDITOR
Gisela Ripoll, Universitat de Barcelona (ES)

EDITORS ADJUNTS / ASSOCIATED EDITORS
Xavier Aquilué, Museu d'Arqueologia de Catalunya / Centre Iberia Graeca (ES)
Jordi Nadal, Universitat de Barcelona (ES)

CONSELL DE REDACCIÓ / ADVISORY EDITORS
Ana Delgado, Universitat Pompeu Fabra (ES)
Martin Galinier, Université de Perpignan (FR)
Juan Francisco Gibaja, CSIC Barcelona (ES)
Mathieu Langlais, CNRS - Université de Bordeaux (FR)
Josep Maria Palet, Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ES)
Alessandra Pecci, Universitat de Barcelona (ES)
Daniel Rico Camps, Universitat Autònoma de Barcelona (ES)

CONSELL ASSESSOR / EDITORIAL BOARD
Rosa Maria Albert, Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats/Universitat de Barcelona (ES)
Diego Angelucci, Università degli Studi di Trento (IT)
Michael Barton, Arizona State University (US)
Manuel Calvo Trias, Universitat de les Illes Balears (ES)
Eduardo Carrero, Universitat Autònoma de Barcelona (ES)
Josep M. Fullola i Pericot, Universitat de Barcelona (ES)
Ignacio Grau Mira, Universitat d'Alacant (ES)
Josep M. Gurt i Esparraguera, Universitat de Barcelona (ES)
Vassilis Kilikoglou, NCSR Demokritos (GR)
Claire Manen, Université Toulouse-Jean Jaurès (FR)
Francisco Marco Simón, Universidad de Zaragoza (ES)
Nicholas Márquez-Grant, Cranfield University (UK)
Alejandro Martínez Pérez-Pérez, Universitat de Barcelona (ES)
Marcos Martínón Torres, University of Cambridge (UK)
Rosa Plana Mallart, Université Paul-Valéry Montpellier (FR)
Leonor Peña Chocarro, CSIC (ES)
Alistair Pike, University of Southampton (UK)
Fernando Quesada Sanz, Universidad Autónoma de Madrid (ES)
Joan Ramon Torres, Consell d'Eivissa (ES)
Arlene Rosen, University of Texas at Austin (US)
Robert Sala Ramos, Institut Català de Paleoeologia Humana i Evolució Social (ES)
Joan Sanmartí Grego, Universitat de Barcelona (ES)
Claire Smith, Flinders University (AU)
Pier Giorgio Spanu, Università degli Studi di Sassari (IT)
Nicolas Valdeyron, Université Toulouse-Jean Jaurès (FR)
Peter Van Dommelen, Brown University (US)
Isabel Velázquez, Universidad Complutense de Madrid (ES)
Valentín Villaverde Bonilla, Universitat de València (ES)
Philipp Von Rummel, Deutsches Archäologisches Institut (DE)
João Zilhão, Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats/Universitat de Barcelona (ES)

Sumari / *Summary*

- 5-10 Joan Sanmartí Grego (17.12.1955 – 23.10.2022)
Maria Carme Belarte, Jordi Hernández-Gasch, Jaume Noguera, Joan Ramon,
Joan Santacana i Núria Tarradell

Article de fons / *Main articles*

- 13-55 El ritual funerario romano y los cuatro elementos / The Roman funerary ritual
and the four elements
Desiderio Vaquerizo Gil

Articles / *Articles*

- 59-82 No tan sols per menjar. Aproximació als mol·luscs marins com a elements
simbòlics en les societats prehistòriques de Mallorca / Not just for eating. A review
of the evidence for marine molluscs as symbolic elements in the prehistoric
societies of Mallorca
Miquel Àngel Vicens i Siquier y Bartomeu Salvà Simonet
- 83-104 De la Numancia imaginada a la evidència arqueològica: las fortificaciones de la
segunda Edad del Hierro / From the imagined Numantia to archaeological
evidence: the fortifications of the Late Iron Age
Raquel Licerias-Garrido, Sergio A. Quintero Cabello y Alfredo Jimeno

- 105-131 **Padrastrós, madrastras y hermanastros en las familias de la Hispania romana / Stepfathers, stepmothers and stepsons in the families of Roman Hispania**
Francisco Cidoncha Redondo
- 133-157 **Las pinturas de la *domus* de Can Cruzate de Iluro (Mataró, Barcelona). Estudio técnico y decorativo / The paintings of the *domus* of Can Cruzate of Iluro (Mataró, Barcelona). A study of the techniques and decorative schemes**
Carmen Guiral Pelegrín, Arnaud Coutelas, Lara Íñiguez Berrozpe, Vanessa Muñoz Rufo, Carmen Puerta López y Lourdes Romero López
- 159-172 **Una llave de rueda de bronce para carro, decorada con un Sileno, un *unicum* en Tarraco / A bronze chariot lynch-pin decorated with a *Silenus*, an *unicum* in Tarraco**
Michel Feugère y Josep F. Roig Pérez
- 173-196 ***Late Roman Unguentaria* en Tarragona: resultados preliminares sobre su caracterización tipológica, distribución y evolución en su suburbio portuario (siglos VII – inicios del VIII d. C.) / *Late Roman Unguentaria* in Tarragona: preliminary results about their typological characterization, distribution and evolution in the port suburb (7th – early 8th centuries)**
Francesc Rodríguez Martorell
- 197-220 **Dos sarcófagos con ajuar procedentes de la iglesia tardoantigua de El Rebollar (El Boalo, Madrid) / Two sarcophagi with grave goods from the Late Antique church of El Rebollar (El Boalo, Madrid)**
Javier Salido Domínguez, Rosario Gómez Osuna y Elvira García Aragón
- 221-247 **Joaquín Costa y José Ramón Mélida: ideologías encontradas, redes y trayectorias vitales en la arqueología española a finales del siglo XIX / Joaquín Costa and José Ramón Mélida: conflicting ideologies, networks, and life stories in Spanish archaeology in the late 19th century**
Daniel Casado Rigalt y Tomás Aguilera Durán